

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าการหารายได้เพื่อพัฒนาประเทศจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นวิธีการที่ใช้กันแพร่หลายสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดว่าประเทศนั้น ๆ จะมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่น่าสนใจ ประเทศที่ขาดสิ่งดึงดูดดังกล่าวก็สามารถสร้างสิ่งดึงดูดอื่น ๆ เช่น บ่อนการพนัน สถานเริงรมย์ต่าง ๆ เป็นต้น ปัจจุบันประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคต่าง ๆ สามารถหารายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจนกลายเป็นรายได้หลักของประเทศ ประเทศที่ยังไม่สามารถสกัดวงผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในขณะนี้ก็กำลังเร่งพัฒนาประเทศของตนเพื่อให้เป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาหันมาใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นปัจจัยนำ เพราะการลงทุนในอุตสาหกรรมอื่น ๆ จะต้องพึ่งพิงวัตถุดิบจากต่างประเทศไม่มากนักน้อย ช้ำยังต้องแข่งขันกับประเทศที่พัฒนาแล้วในตลาดโลก ซึ่งสามารถผลิตสินค้าชนิดเดียวกันที่มีคุณภาพดีกว่า ส่วนการลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสินค้าที่จะขายให้นักท่องเที่ยวคือ บริการ ส่วนวัตถุดิบคือ แหล่งท่องเที่ยว

ในประเทศไทยมีนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2503 ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเทียบกับสินค้าออกประเภทอื่น ๆ ดังนั้นมาตรการด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นมาตรการหลักอันหนึ่งที่ใช้แก้ปัญหาเรื่องการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินของประเทศ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ได้กำหนดเป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวในปีสุดท้ายของแผนจะเป็น 2.2 ล้านคน การเร่งให้ถึงเป้าหมายดังกล่าวเท่านี้จะต้องเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในอัตรา 18.2% ซึ่งเป็นอัตราสูงมาก อุปสรรคที่ไม่สามารถเป็นไปตามเป้าหมาย อาจเกิดจากสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศ การแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศเอเชีย โดยเฉพาะมาเลเซีย อินโดนีเซีย และศรีลังกา ภาวะเศรษฐกิจโลกกำลังเกิดภาวะเงินฝืดและความซบเซาทางเศรษฐกิจอย่าง

กว้างขวาง ทำให้ความต้องการท่องเที่ยวลดลง และผลกระทบจากราคาน้ำมันทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2519 จนถึงปัจจุบันมีอัตรา 70% ประกอบกับการที่รัฐบาลได้ใช้นโยบายการคลัง โดยขึ้นภาษีโรงแรมจาก 8.5% เป็น 16.5% ซึ่งทำให้ค่าใช้จ่ายการมาท่องเที่ยวประเทศไทยมีราคาสูงกว่าแต่ก่อนมาก

จากแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) ได้กำหนดเป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยว 2.1 ล้านคน ในปีแรกของแผน และ 2.9 ล้านคนในปีสุดท้ายของแผน มาตรการสำคัญที่นำมาใช้คือ การโฆษณาการท่องเที่ยวในตลาดภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกมาใช้มากขึ้น เหมือนกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้มากขึ้น การให้ความสะดวกในการเดินทางและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว จากจุดมุ่งหมายและนโยบายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เน้นการมุ่งรักษา เลือดยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติเป็นหลัก ควบคู่ไปกับการสร้างความเป็นธรรมในสังคมผู้ที่ยากจนในชนบท เป็นการพัฒนาแบบพึ่งตนเองมากขึ้นทั้งในด้านการเงินและเทคโนโลยี ดังนั้นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องสอดคล้องกับแผนชาติด้วย โดยเน้นการกระจายรายได้มากยิ่งขึ้น โครงการพัฒนาใหญ่ ๆ ที่ใช้เวลาและเงินทุนมากจะต้องชล่อตัวไว้อ่อนในช่วงนี้ สำหรับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาแบบพึ่งพิงต่างประเทศอยู่มาก เช่น ด้านเงินทุนและผู้ลงทุน วัสดุต่าง ๆ ที่นำเข้ามา โครงการลงทุนขนาดใหญ่ซึ่งมีผู้ถือหุ้นเป็นชาวต่างประเทศ ดังนั้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 จะเน้นการพัฒนาแบบพึ่งตัวเอง เช่น สนับสนุนให้มีการสร้างที่พักแรมแบบประหยัดและใช้ทุนน้อย

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมี 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กิจกรรมท้องถิ่น จะต้องมีการพัฒนาที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศวิทยา อาจจะทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไปจนไม่ฟื้นคืนชีพให้คืนกลับมาอีกได้ ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องพิจารณาผลกระทบอย่างละเอียดอ่อน ทะเลสาบสงขลา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศซึ่งมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติได้ โดยไม่ต้องใช้เงินทุนมากนัก เพราะ

ทรัพยากรท่องเที่ยวมีอยู่อย่างเพียงพอ การพัฒนาจะช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมให้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และมีการจัดการไม่ให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทรัพยากรที่สำคัญได้แก่ ตัวทะเลสาบซึ่งมีแห่งเดียวในประเทศไทย เกาะต่าง ๆ ทรัพยากรสัตว์น้ำและที่สำคัญที่สุดคือ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งบริเวณทะเลน้อยมีประมาณ 40,000 ตัว มีนกน้ำพันธุ์ต่าง ๆ ถึง 119 พันธุ์ และบริเวณตำบลคูขุดในทะเลสาบตอนใน มีนกน้ำประมาณ 100,000 ตัว มีพันธุ์นกน้ำต่างกันประมาณ 109 พันธุ์ นกน้ำพันธุ์ที่มากที่สุดได้แก่ นกอีโถง เป็ดคับแค นกเป็ดแดง นกเป็ดผี นกกาน้ำเล็ก นกยางโทนน้อย และบริเวณเกาะสี่เกาะห้า ในทะเลสาบตอนในเป็นที่อาศัยของนกนางแอ่นจำนวนมาก เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจของนักท่องเที่ยวในขณะนี้ ระบบนิเวศวิทยาของทะเลสาบสงขลา เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าระบบนิเวศวิทยาเปลี่ยนไปทรัพยากรอื่น ๆ ก็จะไปเสียไปด้วย โดยเฉพาะนกน้ำ นกนางแอ่น และสัตว์น้ำในทะเลสาบ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่โครงการจะต้องผสมผสานกับระบบนิเวศวิทยาทะเลสาบสงขลาด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้เกิดความเข้าใจสภาพปัจจุบัน และปัญหา
2. เพื่อศึกษาลักษณะความเสื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและแนวทางแก้ปัญหาความเสื่อมล้ำโดยการพัฒนาระบบการท่องเที่ยว
3. ศึกษาลักษณะทั่วไปของทะเลสาบสงขลาเพื่อให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรและศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
4. ศึกษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางป้องกันและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
5. แนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยหลีกเลี่ยงผลเสียต่อระบบนิเวศวิทยาและนำไปสู่การลดปัญหาความเสื่อมล้ำในพื้นที่

1.3 พื้นที่ศึกษา

ศึกษาลักษณะทั่วไปและสภาพความเสื่อมส้าทั้งระบบลุ่มน้ำ ต่อไปศึกษาแคลง เฉพาะทะเลสาบสงขลาทั้ง 3 ส่วน คือ ทะเลสาบตอนนอก ทะเลสาบตอนใน และทะเลน้อย จากนั้นจึงศึกษาลึกลงไปเฉพาะบริเวณที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ คือ อุทยานนกน้ำ ทะเลน้อย อุทยานนกน้ำคูขุด หากแล่นลู่สาป่า เกาะสี่เกาะห้า และเกาะยอ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาลักษณะทั่วไปของพื้นที่ลุ่มน้ำทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจสังคม และการคมนาคม เพื่อให้เห็นความสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำ ศึกษาความเสื่อมส้าในการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข โดยเฉพาะความเป็นไปได้ในการแก้ความเสื่อมส้าด้วยวิธีพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาลักษณะทั่วไปของทะเลสาบสงขลา เพื่อให้ทราบคุณค่าของทรัพยากรและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยศึกษาข้อมูลทางนิเวศวิทยามาใช้อธิบายความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ศึกษาตลาดการท่องเที่ยวระดับต่าง ๆ เพื่อประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมายังทะเลสาบสงขลา ศึกษาแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวในทะเลสาบทั้งหมด แล้วนำข้อมูลไปกำหนดนโยบายและแนวทางพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

1.5 ขั้นตอนของการศึกษา

1. ศึกษาลักษณะปัจจุบันของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความเสื่อมส้าในพื้นที่
3. ศึกษาความเป็นไปได้ในการกระจายความเจริญจากเมืองหลักสู่พื้นที่โดยรอบ
4. ศึกษาลักษณะปัจจุบันของทะเลสาบสงขลา เพื่อให้เห็นคุณค่าและปัญหาที่เกิดขึ้น
5. ศึกษาตลาดนักท่องเที่ยวที่จะมายังทะเลสาบสงขลา
6. ศึกษาแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวในทะเลสาบสงขลา
7. ศึกษานโยบายระดับชาติ ภาค และท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นกรอบนโยบายในการพัฒนาทะเลสาบสงขลาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

8. กำหนดนโยบาย เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ แนวทางและมาตรการในการพัฒนา

1.6 วิธีการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับสภาพกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การคมนาคม ตลาดนักท่องเที่ยว และความพร้อมในการให้บริการพื้นฐาน
2. ศึกษางานภาคสนามโดยวิธีสังเกต สุ่มถาม และสัมภาษณ์
3. วิเคราะห์สภาพพื้นที่โดยการใช่ทฤษฎี ค่ามาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และแบบจำลองทางนิเวศวิทยา
4. แสดงแนวทางในการพัฒนา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปและปัญหาของกลุ่มนักท่องเที่ยวเลียบสงขลา
2. ทำให้ทราบสภาพความยากจนและความเสื่อมล้ำในกลุ่มนักท่องเที่ยวเลียบสงขลา และแนวทางลดปัญหา โดยการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. ทำให้ทราบสภาพทั่วไปและคุณค่าของทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะคุณค่าด้านการท่องเที่ยว
4. ทำให้ทราบคุณภาพสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาของทะเลสาบสงขลา อันจะนำมาเป็นมาตรการและแนวทางการใช้ประโยชน์ ป้องกัน ป่ารุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
5. ทำให้ทราบแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทะเลสาบสงขลา โดยหลีกเลี่ยงผลเสียต่อระบบนิเวศ

6. ทำให้ความเป็นไปได้ในการช่วยลดปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำ
ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
7. ทำให้ทราบแนวทางการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย